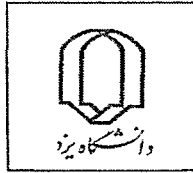


الله أكبر

1/2/1



مجتمع علوم انسانی

دانشکده جغرافیا

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

موضوع:

بررسی و ساماندهی کالبدی - فضایی بافت قدیم شهر اصفهان، محله علیقلی آقا

استاد راهنما:

دکتر علی شماعی

استاد مشاور:

دکتر کمال امیدوار

پژوهش و نگارش

بیبا امیر افضلی

مهر ماه ۱۳۸۵

فصلنامه علمی پژوهشی
جغرافیا و برنامه ریزی شهری

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۱ - ۵

۱۰۵۳۵

تقدیم به :

پیشگاه ولی عصر (عج)

9

همسر عزیز و مهربانم

که حضور سبز و شکیبایش، تکیه گاه ثانیه های تردد

زندگیم و وجودش ریزش باران بر دیوار تشنه روحم

بوده است.

تقدیر و تشکر:

نگارنده بر خود لازم می داند که از تمامی کسانی که به لحاظ علمی، مادی و معنوی وی را مورد لطف خود قرار داده اند تشکر و قدردانی داشته باشد.

جناب آقای دکتر علی شماعی استاد راهنما:

که راهنمایی های ایشان همواره گره گشای بنده در طول دوران تحصیل بوده است.

جناب آقای دکتر کمال امیدوار استاد مشاور و مدیر محترم گروه جغرافیا.

اساتید محترم گروه جغرافیای دانشگاه یزد، آقایان: دکتر مستوفی الممالکی، دکتر زیاری،

دکتر مهر شاهی، دکتر مظفری، دکتر سرایی، دکتر زارع، دکتر مزیدی، سرکار خانم قاسمی و

سرکار خانم علومی منشی گروه جغرافیا.

شهرداری منطقه ۱ اصفهان

سازمان میراث فرهنگی و گردشگری اصفهان

سازمان نوسازی و بهسازی اصفهان - سازمان مسکن و شهرسازی اصفهان

جناب آقای مهندس بیگ زاده

همکلاسی های خوبم، خانم ها: فروغ نوذری، زهرا خدا بخشی، پریسا تیرداد و آقایان:

اکبری، آزادی، خیاط و جعفری.

دوستان خوبم: زهره زین الدینی، مژگان میر حسینی، الهام گنج کریمی، مریم میرالهی،

المیرا صفا.

و در نهایت تقدیر و تشکر فراوان از پدر و مادر گرامیم، مادر همسرم، برادران و خواهران

عزیزم که محبت هایشان همیشه شامل حال من بوده است.



مدیریت تحصیلات تکمیلی

صور تجلسه دفاعیه پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

جلسه دفاعیه پایان نامه تحصیلی خانم بیتا امیر افضلی
دانشجوی کارشناسی ارشد مجتمع علوم انسانی دانشگاه یزد، در رشته/ گرایش جغرافیا و برنامه ریزی
شهری

تحت عنوان: " ساماندهی کالبدی - فضایی بافت قدیم شهر اصفهان محله علیقلی آقا "

تعداد واحد: ۶ در تاریخ ۱۳۸۵ / ۷ / ۱۹

با حضور اعضای هیات داوران متشکل از: نام و نام خانوادگی امضاء

دکتر علی شمعی

۱- استاد راهنمای اول
۲- استاد راهنمای دوم

دکتر کمال امیدوار

۳- استاد مشاور اول
۴- استاد مشاور دوم

دکتر احمد پور احمد

۵- داور خارج از گروه
۶- داور داخل گروه

دکتر محمد حسین شرایبی

تشکیل گردید و پس از ارزیابی پایان نامه توسط هیات داوران، با درجه عالی و نمره: به عدد ۱۹/۱ به
حروف نمره درج

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه (ناظر)

نام و نام خانوادگی: خانم دکتر آبینا لشکریان

امضاء:

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: طرح تحقیق

۲.....	مقدمه
۴.....	۱-۱- بیان مسأله.....
۵.....	۲-۱- سؤالهای تحقیق.....
۶.....	۳-۱- فرضیه های تحقیق.....
۶.....	۴-۱- واژه های کلیدی.....
۱۰.....	۵-۱- روش تحقیق.....
۱۱.....	۶-۱- اهداف تحقیق.....
۱۲.....	۷-۱- کاربرد نتایج تحقیق.....
۱۲.....	۸-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۱۴.....	۹-۱- پیشینه تحقیق.....
۱۹.....	۱۰-۱- مشکلات و تنگناهای تحقیق.....
۱۹.....	۱۱-۱- جمع بندی و نتیجه گیری.....

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

مقدمه	۲۲
۱-۲- نظریه ها و الگوهای ساماندهی و احیا بافت های قدیمی	۲۵
۱-۱-۲- مکتب اصلاح گرایان	۲۵
۲-۱-۲- مکتب فرهنگ گرا	۲۵
۳-۱-۲- نظریه توسعه پایدار شهری	۲۶
۴-۱-۲- نظریه احیاء شهری	۲۸
۵-۱-۲- نظریه اصالت بخشی	۲۹
۶-۱-۲- تئوری فقر و محرومیت شهری و الگوی برنامه ریزی اجتماعی	۳۱
۷-۱-۲- الگوی حفظ هویت و شهرسازی بومی	۳۲
۸-۱-۲- اصل خود ترمیمی	۳۴
۹-۱-۲- نگرش ویژه و ممتاز	۳۴
۱۰-۱-۲- اصل مرمت دائم	۳۵
۱۱-۱-۲- دستاوردهای کنگره های بین المللی در رابطه با بافتهای قدیمی	۳۵
۱-۱۱-۱-۲- منشور آتن	۳۶
۲-۱۱-۱-۲- قطعنامه آتن	۳۷
۳-۱۱-۱-۲- قطعنامه ونیز	۳۸
۴-۱۱-۱-۲- قطعنامه آمستردام	۳۹
۱۲-۱-۲- قطعنامه های داخلی	۳۹
۱-۱۲-۱-۲- قطعنامه سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی	۴۰
۲-۱۲-۱-۲- قطعنامه سمینار تداوم حیات در بافت قدیم شهرهای ایران	۴۱
۱۳-۱-۲- تجارب ساماندهی و احیاء بافتهای قدیم شهری در کشورهای مختلف جهان	۴۲

- ۴۲-۱-۱۳-۱-۲- تجارب فرانسه در رابطه با ساماندهی و احیاء بافتهای قدیم شهری.....
- ۴۳-۱-۱۳-۱-۲- طرح های «اوزن هنارد» برای ساماندهی و احیاء شهر پاریس.....
- ۴۴-۱-۱۳-۱-۲- تجارب ایتالیا در رابطه با ساماندهی و احیاء بافتهای قدیمی.....
- ۴۵-۱-۱۳-۱-۲- شهر بولونیا.....
- ۴۶-۱-۱۳-۱-۲- تجارب سوئد در رابطه با ساماندهی و احیاء بافتهای قدیمی.....
- ۴۷-۱-۱۳-۱-۲- تجارب ایالات متحده آمریکا در رابطه با ساماندهی و احیاء بافتهای قدیمی.....
- ۴۷-۱-۱۳-۱-۲- تجارب فیلادلفیا و نیویورک در رابطه با ساماندهی و احیاء بافتهای قدیمی.....
- ۴۸-۱-۱۳-۱-۲- تجارب کشورهای آسیایی.....
- ۴۹-۱-۱۴- جمع بندی و نتیجه گیری.....

فصل سوم: بررسی ویژگیهای جغرافیایی اصفهان

- ۵۲-۱-۳- ویژگیهای طبیعی.....
- ۵۲-۱-۱-۳- موقع جغرافیایی استان و شهر اصفهان.....
- ۵۴-۱-۱-۳- وضعیت ناهمواریها و توپوگرافی اصفهان.....
- ۵۸-۱-۱-۳- خاک و پوشش گیاهی.....
- ۶۰-۱-۳- بررسی ویژگیهای آب و هوایی.....
- ۶۱-۱-۴-۱-۳- عناصر اقلیمی.....
- ۶۱-۱-۴-۱-۳- میزان دما.....
- ۶۴-۱-۴-۱-۳- بارش.....
- ۶۷-۱-۴-۱-۳- باد.....
- ۶۸-۱-۳- منابع آب.....
- ۷۰-۱-۳- زمین شناسی.....

۷۳ ژئومورفولوژی ۷-۱-۳
۷۴ ویژگیهای انسانی ۲-۳
۷۴ جمعیت انسانی ۱-۲-۳
۷۵ ویژگیهای اجتماعی و اقتصادی ۲-۲-۳
۷۶ وجه تسمیه ۳-۲-۳
۷۷ جمع بندی و نتیجه گیری ۳-۳

فصل چهارم: شناسایی بافت قدیم اصفهان

۸۰ محدودده بافت تاریخی شهر اصفهان ۱-۱-۴
۸۰ ویژگیهای بافت قدیم اصفهان ۲-۴
۸۰ سازگاری بافت قدیم و اقلیم ۱-۲-۴
۸۱ ویژگی های فرهنگی - تاریخی ۲-۲-۴
۸۲ ویژگی های اجتماعی ۳-۲-۴
۸۳ ویژگی های سیاسی - مذهبی ۴-۲-۴
۸۳ بررسی مشکلات بافت قدیم اصفهان ۳-۴
۸۴ مشکلات حمل و نقل بافت قدیم اصفهان ۱-۳-۴
۸۶ کاهش ارزش های محله ای و سکونتی ۲-۳-۴
۸۷ فرسودگی و افول کیفیت کالبدی ۳-۳-۴
۸۸ کمبود امکانات ۴-۳-۴
۸۹ افول کیفیت های اجتماعی ۵-۳-۴
۸۹ وضع وخیم زیست محیطی ۶-۳-۴
۹۰ علل فرسودگی و تخریب بافت قدیم اصفهان ۴-۴

- ۴-۵- اصول و راستاهای پیشنهادی طرح جامع برای منطقه تاریخی..... ۹۱
- ۴-۶- پیشنهادات طرح تفصیلی در مورد بافت قدیم اصفهان ۹۲
- ۴-۷- جمع بندی و نتیجه گیری..... ۹۳

فصل پنجم: بررسی محله علیقلی آقا

- ۵-۱- موقعیت و محدوده محله علیقلی آقا..... ۹۶
- ۵-۲- تاریخچه محله علیقلی آقا..... ۹۷
- ۵-۳- استخوان بندی محله علیقلی آقا ۹۸
- ۵-۴- ویژگیهای کلی جمعیتی محله..... ۹۹
- ۵-۵- نظام فضایی - کالبدی محله..... ۱۰۰
- ۵-۶- بررسی مرکز محله علیقلی آقا..... ۱۰۰
- ۵-۷- شناسایی ابنیه تاریخی مرکز محله..... ۱۰۲
- ۵-۷-۱- بازارچه و چهارسوق..... ۱۰۲
- ۵-۷-۲- مسجد..... ۱۰۶
- ۵-۷-۳- حمام..... ۱۰۸
- ۵-۷-۴- سقاخانه..... ۱۱۰
- ۵-۷-۵- کاروانسرا..... ۱۱۲
- ۵-۷-۶- مادی..... ۱۱۲
- ۵-۸- عناصر جدید مرکز محله..... ۱۱۲
- ۵-۹- بررسی شبکه دسترسی ها..... ۱۱۳
- ۵-۱۰- کاربری اراضی وضع موجود محله..... ۱۱۸
- ۵-۱۱- سابقه سکونت خانوار در محله علیقلی آقا..... ۱۲۳

۱۲۴.....	۱۳-۵- مشکلات و تنگناهای موجود در محله
۱۲۶.....	۱۴-۵- کمبودهای عمده در محله
۱۲۸.....	۱۵-۵- خواسته های ساکنان محله علیقلی آقا
۱۳۰.....	۱۶-۵- کیفیت ابنیه
۱۳۳.....	۱۷-۵- نوع مصالح ساختمانی
۱۳۴.....	۱۸-۵- تعداد طبقات
۱۳۶.....	۱۹-۵- قدمت و عمر بنا
۱۳۷.....	۲۰-۵- بررسی اجتماعی و اقتصادی محله
۱۳۹.....	۱-۲۰-۵- ساختار سنی جمعیت
۱۴۱.....	۲-۲۰-۵- سطح سواد
۱۴۳.....	۳-۲۰-۵- وضعیت اشتغال
۱۴۵.....	۴-۲۰-۵- وضع درآمد
۱۴۷.....	۲۱-۵- جمع بندی و نتیجه گیری

فصل ششم: آزمون فرضیات، نتیجه گیری و ارائه راهکارها

۱۵۰.....	۱-۶- آزمون فرضیات
۱۵۰.....	۱-۱-۶- فرضیه اول
۱۵۰.....	۲-۱-۶- فرضیه دوم
۱۵۱.....	۳-۱-۶- فرضیه سوم
۱۵۲.....	۴-۱-۵- فرضیه چهارم
۱۵۳.....	۲-۶- نتیجه گیری
۱۵۵.....	۳-۶- ارائه راهکارها

پیوست ها

الف) سوالات پرسشنامه های سرپرست خانوار محله ۱۵۸

ب) تصویر بازارچه ۱۶۱

منابع و مآخذ ۱۶۲

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۶۲	جدول ۱-۳- پارامترهای کامل دمای ایستگاه اصفهان بر اساس میانگین ۲۰ ساله.....
۶۵	جدول ۲-۳- میزان بارش سالیانه ایستگاه اصفهان در دوره آماری ۱۹۸۰-۲۰۰۰.....
۶۹	جدول ۳-۳- منابع آب استان اصفهان (به میلیون متر مکعب).....
	جدول ۴-۳- روند تغییرات جمعیت و سایر ویژگیهای آن در شهر اصفهان،
۷۵	سالهای ۱۳۳۵-۱۳۷۵.....
	جدول ۵-۳- روند تغییرات و ویژگیهای اجتماعی- اقتصادی جمعیت شهر اصفهان،
۷۶	سالهای ۱۳۳۵-۱۳۷۵.....
۹۹	جدول ۱-۵- ویژگیهای کلی جمعیتی محله علیقلی آقا.....
۱۰۴	جدول ۲-۵- نوع مصالح ساختمانی مغازه های بازارچه.....
۱۱۵	جدول ۴-۵- وضعیت دسترسی سواره واحدهای مسکونی محله علیقلی آقا.....
۱۱۹	جدول ۵-۵- کاربری اراضی وضع موجود محله علیقلی آقا.....
۱۲۲	جدول ۶-۵- کاربریهای پیشنهادی طرح تفصیلی محله علیقلی آقا.....
۱۲۳	جدول ۷-۵- سابقه سکونت خانوار در محله علیقلی آقا.....
۱۲۵	جدول ۹-۵- مشکلات و تنگناهای موجود در محله علیقلی آقا.....
۱۲۷	جدول ۱۰-۵- کمبودهای عمده در سطح محله علیقلی آقا.....
۱۲۹	جدول ۱۱-۵- خواسته های ساکنان محله علیقلی آقا.....
۱۳۲	جدول ۱۲-۵- کیفیت ابنیه در محله علیقلی آقا.....
۱۳۳	جدول ۱۳-۵- نوع مصالح به کار رفته در ساختمانهای محله.....
۱۴۵	جدول ۱۴-۵- تعداد طبقات بناهای محله.....
۱۳۶	جدول ۱۵-۵- قدمت و عمر بناها در محله علیقلی آقا.....

- جدول ۵-۱۶- ساختار سنی جمعیت محله علیقلی آقا..... ۱۴۰
- جدول ۵-۱۷- میزان سواد سرپرستان خانوار محله علیقلی آقا..... ۱۴۲
- جدول ۵-۱۸- وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار محله علیقلی آقا..... ۱۴۴
- جدول ۵-۱۹- میزان درآمد سرپرستان خانوار محله علیقلی آقا..... ۱۴۶

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۶۳.....	نمودار شماره ۱-۳- پارامترهای کامل دمای ایستگاه اصفهان بر اساس میانگین ۲۰ ساله.....
۶۶.....	نمودار شماره ۲-۳- میزان بارش سالیانه ایستگاه اصفهان در دوره آماری ۱۹۸۰-۲۰۰۰.....
۱۰۴.....	نمودار شماره ۱-۵- نوع مصالح ساختمانی مغازه های بازارچه.....
۱۱۶.....	نمودار شماره ۳-۵- وضعیت دسترسی سواره واحدهای مسکونی محله علیقلی آقا.....
۱۲۰.....	نمودار شماره ۴-۵- کاربری اراضی وضع موجود محله علیقلی آقا.....
۱۲۴.....	نمودار شماره ۵-۵- سابقه سکونت در محله علیقلی آقا.....
۱۲۶.....	نمودار شماره ۷-۵- مشکلات و تنگناهای موجود در محله.....
۱۲۸.....	نمودار شماره ۸-۵- کمبودهای عمده در سطح محله.....
۱۳۰.....	نمودار شماره ۹-۵- خواسته های ساکنان محله.....
۱۳۲.....	نمودار شماره ۱۰-۵- کیفیت ابنیه در محله علیقلی آقا.....
۱۳۴.....	نمودار شماره ۱۱-۵- نوع مصالح به کار رفته در ساختمانهای محله.....
۱۳۵.....	نمودار شماره ۱۲-۵- تعداد طبقات بناهای محله.....
۱۳۷.....	نمودار شماره ۱۳-۵- قدمت و عمر بناها در محله علیقلی آقا.....
۱۴۱.....	نمودار شماره ۱۴-۵- ساختار سنی جمعیت محله علیقلی آقا.....
۱۴۳.....	نمودار شماره ۱۵-۵- میزان سواد سرپرستان خانوار محله علیقلی آقا.....
۱۴۵.....	نمودار شماره ۱۶-۵- وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار محله علیقلی آقا.....
۱۴۷.....	نمودار شماره ۱۷-۵- میزان درآمد سرپرستان خانوار محله علیقلی آقا.....

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۵۳	نقشه شماره ۱-۳- تقسیمات سیاسی استان اصفهان.....
۵۷	نقشه شماره ۲-۳- نقشه ناهمواریهای استان اصفهان.....
۷۲	نقشه شماره ۳-۳- نقشه زمین شناسی استان اصفهان.....
۹۷	نقشه شماره ۱-۵- محدوده و موقعیت محله علیقلی آقا.....
۱۲۱	نقشه شماره ۲-۵- کاربری اراضی وضع موجود علیقلی آقا.....

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۱۰۵.....	تصویر شماره ۱-۵ بازارچه محله علیقلی آقا.....
۱۰۷.....	تصویر شماره ۲-۵ مسجد محله علیقلی آقا.....
۱۰۹.....	تصویر شماره ۳-۵ حمام محله علیقلی آقا.....
۱۰۹.....	تصویر شماره ۴-۵ حمام محله علیقلی آقا.....
۱۱۱.....	تصویر شماره ۵-۵ سقاخانه بزرگ واقع در بازارچه علیقلی آقا.....
۱۱۷.....	تصویر شماره ۶-۵ وضعیت نا مطلوب دسترسی سواره برخی از واحدهای مسکونی.....

چکیده

این تحقیق به ساماندهی کالبدی- فضایی بافت قدیم اصفهان با تاکید بر محله علیقلی آقا پرداخته است. هدف از این تحقیق بررسی و شناسایی مشکلات محله علیقلی آقا و ارائه راهکارهای مناسب جهت ساماندهی آن می باشد. جهت بررسی و تبیین موضوع تحقیق از روش توصیفی- تحلیلی استفاده شده است. نتیجه بررسی ها نشان می دهد که محله مذکور در ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی دچار کمبود و نارسایی می باشد؛ لذا جهت نتیجه بخش شدن راهکارهای ساماندهی به تبیین و تحلیل مسائل فوق پرداخته شده است.

نتایج مطالعات نشان می دهد که عدم توجه کافی به ساماندهی و احیای بافت قدیم، از جمله محله علیقلی آقا سبب مهاجرت جمعیت بومی، ساختار جمعیتی نامتعادل و ناموزون و در نتیجه نا امنی و بزهکاری در این محله شده است.

همچنین ساختار اقتصادی بافت قدیم به ویژه وضعیت اشتغال، میزان درآمد، قیمت املاک و فعالیتهای اقتصادی به ویژه صنایع دستی دچار رکود گردیده است.

از طرف دیگر کارکرد مراکز خدماتی و تاسیسات شهری در بافت قدیم در مقایسه با بافت جدید دچار رکود شده است. در پایان پس از بررسی های ذکر شده جهت بهبود، ساماندهی و احیای بافت قدیم راهکارهایی ارائه شده است.

فصل اول

طرح تحقیق

اصفهان از دیر باز به دلیل قرار گرفتن در مرکز جغرافیایی ایران و امکان ارتباط با دیگر نقاط کشور، برای بروز جلوه هایی از فرهنگ و تمدن ایران، مکان مناسبی به شمار می رفته است؛ چنانکه در طول تاریخ، این شهر بارها به پایتختی ایران انتخاب شده است.

در حال حاضر به شهر اصفهان همچون گنجینه معماری عظیمی نگاه می شود که در هر گوشه آن می توان نمونه ای از آثار با شکوه دوران تمدن اسلامی را مشاهده کرد.

آثار و بناهایی که خود حاصل گرد آمدن هنرهایی چون آجر کاری، کاشی کاری، گچ کاری، هنرهای تزئینی، منبت کاری، نقاشی، خطاطی و ... است.

اما متأسفانه در چند دهه اخیر عدم توجه کافی مسئولان و برنامه ریزان شهری به این بناهای با ارزش و محلات قدیمی، سبب مهاجرت جمعیت بومی این بافتها شده و در نهایت موجب رکود و بی رونقی این بخشها گردیده است.

تحقیق حاضر در شش فصل به شرح زیر تدوین شده است:

فصل اول شامل طرح تحقیق می باشد. در این فصل با طرح مسأله و تبیین آن و همچنین اهداف و ضرورت آن، فرضیه های تحقیق مشخص گردیده است. سپس جامعه آماری محدوده مورد مطالعه تعیین گردیده و همچنین روش تحقیق و چگونگی تجزیه و تحلیل اطلاعات مشخص شده است.

در فصل دوم چهارچوب نظری، اعم از نظریه ها و راهبردهای ارائه شده در رابطه با ساماندهی و احیای بافتهای قدیمی در کشورهای مختلف و از دیدگاههای گوناگون، شرایط ارزیابی و مقایسه تطبیقی و نیز امکان دستیابی به نظریه ای جامع تر و کامل تر میسر گردیده است.